

MJEŠOVITE ŽENIDBE

DR VELIMIR BLAŽEVIĆ

1. ŠTO SU MJEŠOVITE ŽENIDBE I ZAŠTO O NJIMA GOVORIMO

Pod mješovitom ženidbom ili mješovitim brakom podrazumijeva se obično takva bračna zajednica u kojoj se supruzi međusobno razlikuju po vjeri ili vjerskoj (konfesionalnoj) opredijeljenosti. Za katoličku Crkvu, prema njezinom pravu, mješovita ženidba je ona koju sklapa osoba katoličke vjere s nekatoličkom osobom.¹ Nekatolička osoba može biti krštena, ali da pripada nekoj odijeljenoj Crkvi; a može biti nekrštena, pa se na osnovu toga mješovite ženidbe, prema kanonskom pravu, dijele u dvije osnovne kategorije.

Ovakve ženidbe nisu bile izuzetno rijetka pojava ni ranije, ali u naše vrijeme su postale veoma česte i brojne, i to ne samo u krajevima heterogenim s religioznog stanovišta, nego također i u onim homogenim i tradicionalno katoličkim.

Nagli porast mješovitih ženidbi uvjetovan je sigurno i promjenama u shvaćanju braka uopće, ali tome su pogodovale i promjene koje su se zbile u načinu ljudskog života i općenito u međuljudskim odnosima. Dok su u prošlosti ljudi bili više zatvoreni u religiozne, kulturne i nacionalne zajednice koje su dugo ostajale kompaktne, moderni život je pokidao mnoge okove i suvremeno društvo učinio pluralističkim u različitim vidovima. Za naše doba i današnji život posebno je karakteristična velika pokretljivost ljudi i komunikabilnost među njima. Migraciona kretanja, bilo privremena ili trajna, unutar vlastitih država ili izvan njih, zbog zaposlenja, trgovine, studija, turizma, vojne službe i drugih različitih privatnih i društvenih obveza i poslova, izbrisala su takoreći osjećaj geografskih, kulturnih, ideoloških i drugih granica među ljudima, i olakšala su također, što je relevantno za našu temu, susret osoba različitih religija i religioznih nazora.² Sve je to, što je i razumljivo, utjecalo i na povećanje broja mješovitih ženidbi u naše vrijeme.

Koliko su česte mješovite ženidbe mogu nam pokazati slijedeći statistički podaci. U Zapadnoj Njemačkoj je god. 1960. sklopljeno 169.919 čisto katoličkih brakova, dok je mješovitih brakova, u kojima je jedna stranka bila katolička a druga nekatolička (protestantska, pravoslavna

1 Danas se ponegdje mješovitim ženidbama počinju nazivati i one u kojima između supruaga postoji razlika u rasi, nacionalnosti ili u državljanstvu.

2 Vidi: TOMKO JOZEF, *Matrimoni misti*, Napoli, Edizioni Dehoniane, 1971, str. 7—9.

ili nekrštena), sklopljeno 114.957. Zbroj jednih i drugih je 284.876, a ako se one međusobno usporede, izlazi da je mješovitih ženidbi te godine bilo 43%. Godine 1970. je u istoj zemlji bilo 136.293 čisto katoličkih ženidbi, a mješovitih 120.622, što ukupno iznosi 256.915. Međusobno poređenje pokazuje da je te godine u Zapadnoj Njemačkoj 47% vjenčanih katolika ili katolikinja stupilo u mješovitu ženidbu. Statistike također kazuju da u Švicarskoj godišnje bude oko 22% mješovitih ženidbi katolika s nekatolicima. Situacija je slična i u Nizozemskoj. U homogenim katoličkim zemljama broj mješovitih ženidbi je neusporedivo manji, ali one su i tu u porastu. Tako je u Španjolskoj god. 1958. sklopljeno 229 mješovitih ženidbi, da bi god. 1966. broj porastao na 581.³ Visok postotak mješovitih ženidbi u naprijed navedenim zemljama uvjetovan je sigurno najviše činjenicom da u njima žive izmiješani katolici i protestanti, i da su katolici u odnosu na ove druge u manjini.

Da mješovite ženidbe nisu rijetka ili izuzetna pojava i na našem području, gdje katolici žive izmiješani ili lako i često dolaze u kontakt s odijeljenom braćom pravoslavne Crkve i s pripadnicima islamske vjere, pokazat će slijedeća statistička tabela, za godinu 1977:

Nad-biskupija	Ukupan broj svih brakova	Brakovi između dvoje katolika	Mješoviti brakovi			Postotak mješovitih brakova
			katolika i crš. nekat.	nekatolika i nekršt. kat.	Ukupno	
Zagreb	11.895	11.693	144	58	202	1,7
Đakovo	2.817	2.684	112	21	133	4,8
Križevci	208	159	48	1	49	23,6
Rijeka — Senj	968	952	20	14	34	3,4
Krk	150	142	8	0	8	5,3
Poreč — Pazin	712	693	17	2	19	2,7
Split	1.547	1.515	16	16	32	2,1
Dubrovnik	339	322	6	11	17	5,0
Hvar	100	97	3	0	3	3,0
Kotor	19	8	11	0	11	58,0
Sibenik	733	714	19	0	19	2,6
Zadar	701	683	15	3	18	2,6
Sarajevo	2.461	2.424	34	3	37	1,5
Banja Luka	652	626	26	0	26	4,0
Mostar	1.156	1.142	12	2	14	1,2
Skopje — Prizren	378	372	5	1	6	1,6
Ljubljana	3.207	3.127	39	41	80	2,5
Maribor	4.024	3.923	85	16	101	2,5
Koper	922	899	8	15	23	2,5
Bar	62	62	0	0	0	0,0
Beograd	52	31	21	0	21	40,4
Subotica	1.482	1.391	87	4	91	6,1
Zrenjanin	362	310	49	3	52	14,4
Jugoslavija	24.965	33.969	785	211	996	2,8

3 Navedeni statistički podaci su uzeti iz: MOLINSKI WALDEMAR — WANKE HEINZ, *Mischehe, Fakten-Fragen-Folgerungen*, Berlin, Morus-Verlag, 1973, str. 19—20; TOMKO J., o. c., str. 8.

Iz prethodne tabele se vidi da je god. 1977. u Jugoslaviji sklopljeno 966 mješovitih ženidbi, i to 785 između katolika i krštenih nekatolika a 211 između katolika i nekrštenih.⁴ Tu su uračunate samo one mješovite ženidbe koje su sklopljene s dispENZOM od ženidbene smetnje. Nema sumnje da je mnogo veći broj takvih ženidbi sklopljen bez ikakve dispENZE i samo u građanskom obliku.

Interesantan je također podatak da je procentualno najmanje mješovitih ženidbi sklopljeno u bosansko-hercegovačkoj crkvenoj pokrajini (metropoliji) i da u barskoj nadbiskupiji te godine nije bilo nijedne mješovite ženidbe, a da je, gledano u postocima, najviše mješovitih ženidbi sklopljeno u kotorskoj biskupiji, nadbiskupiji beogradskoj i u grkt. eparhiji križevačkoj. U dubrovačkoj i ljubljanskoj nadbiskupiji bilo je više ženidbi katolika s nekrštenima negoli s odijeljenim kršćanima, a u splitskoj nadbiskupiji jednih i drugih je bilo jednako.

Ako činjenici, da su mješovite ženidbe veoma česte, nadodamo još i to da one predstavljaju zaista složen problem ne samo sociološke i pravne nego također teološke i pastoralne naravi, onda je razumljivo što se o njima u novije vrijeme dosta govori i piše,⁵ i mislim da je opravdano osvrnuti se na njih i na ovom Teološko-pastoralnom tjednu koji je posvećen sakramentu ženidbe.

U daljnjem izlaganju pokušat ću sažeto prikazati kakvo je stajalište katoličke Crkve prema mješovitim ženidbama, a uzgred napomenuti kako na njih gledaju i prema njima se odnose odijeljene kršćanske Crkve i neke druge religije, zatim kako je u katoličkoj Crkvi sada pravno uređeno pitanje mješovitih ženidbi i što je novo u odnosu na norme sadržane u *Kodeksu kanonskog prava*; i na koncu, želim istaknuti neke pastoralne odrednice u pitanju mješovitih ženidbi.

2. STAJALIŠTE KATOLIČKE CRKVE, A I DRUGIH KRŠĆANSKIH CRKAVA I NEKIH DRUGIH RELIGIJA PREMA MJEŠOVITIM ŽENIDBAMA

Ovdje je potrebno, prije svega, naglasiti da svakom učenju i djelovanju svih kršćanskih Crkava osnova moraju biti objavljene istine i božanska volja. Crkva zato mora istraživati i ispravno tumačiti božansku nauku i brinuti se za izvršavanje onoga što je sam Bog odredio. Ako ovo prenesemo na konkretan problem braka uopće i mješovitih ženidbi posebno, treba reći da se stajalište Crkve u toj stvari mora temeljiti i

4 Prema podacima do kojih sam mogao doći, u bosansko-hercegovačkoj crkvenoj pokrajini, tj. u Vrhbosanskoj nadbiskupiji i u biskupijama banjalučkoj i mostarsko-dubrovničko-trebinjskoj, god. 1978. sklopljeno je 65 mješovitih ženidbi, od toga 61 između katolika i kršćana nekatolika, a 4 između katolika i nekršćana. Ovi podaci se odnose samo na mješovite ženidbe koje su sklopljene uz dispENZU od ženidbene smetnje.

5 Evo nekih od postojećih djela o mješovitim ženidbama: TOMKO J., *Matrimoni misti*, Napoli, Edizioni Dehoniane, 1971; GERHARTZ GUNTER JOHANNES, *Die rechtliche Ordnung der Mischehen — Geschichtlicher Aufriss und Kommentar* (s navedenom opširnom literaturom), u: *Nachkonziliare Dokumentation, Band 28*, Trier, Paulinus-Verlag, 1971, str. 1-73; BLAŽEVIĆ VELIMIR, *Mješovite ženidbe u pravu katoličke Crkve*, Zagreb, Kršćanska sadašnjost, 1975.

odgovarati onome što je Bog zamislio i odredio, što je utisnuto u ljudsku narav i što nam je predao putem Objave.

Ne bi se sada upuštao u izlaganje religioznog karaktera braka u Starom zavjetu, u kojem je on bio omiljena slika za označavanje odnosa i saveza između Jahve i Izraela, niti u tumačenje sakramentalne naravi braka u Novom zavjetu, kada on postaje znak ljubavi između Krista i novog Izraela-Crkve, izvor milosti za one koji sklope bračni savez i stupe u bračnu zajednicu. Već iz ovakvog shvaćanja braka može se naslutiti i zaključiti kako mješovite ženidbe za Izrael, izabrani narod Božji, i za Kristovu Crkvu nisu bile pojava koja bi se smatrala naravnom, jer takve ženidbe nisu bile prikladne da označavaju savez Izraela s Jahveom ili Crkve s njezinim utemeljiteljem Kristom. Dakako, takav zaključak može se potkrijepiti i s više tekstova Svetog pisma koji izričito zabranjuju mješovite ženidbe.

U Starom zavjetu ima dosta mjesta koja se odnose na mješovite ženidbe i kojim se zabranjuje najprije da Izraelci uzimaju za žene poganske djevojke, a kasnije i da se kćeri izabranog Božjeg naroda udaju za pogane. Dovoljno će biti navesti samo neka od tih mjesta.

Kada je Jahve obnavljao savez s Izraelom, ovako je preko Mojsija govorio: »Vrši, dakle, što ti danas nalažem! Gle, protjerat ću ispred tebe Amorejce, Kanaance, Hetite, Perizane, Hivijce i Jebusejce... Ne pravi saveza sa stanovnicima one zemlje, da te oni, kad se odaju bludnosti sa svojim bogovima i žrtve im budu prinostili, ne bi pozivali, a ti pristao da jedeš od prinesene žrtve; da ne bi uzimao njihove djevojke za žene svojim sinovima, da one — odajući se bludništvu sa svojim bogovima — ne bi za sobom dovele i tvoje sinove.« (*Izl 34, 11. i 15—16*). Poučavajući i kasnije izabrani narod u odredbama Božjim, o držanju prema poganstvu veli: »Ne sklapaj ženidbe s njima, ne udaj svoje kćeri za njihova sina niti ženi svoga sina njihovom kćeri; jer bi ona odvrtila od mene sina tvoga; drugim bi bogovima on služio.« (*Pnz 7, 3—4*). Citirani tekstovi nam otkrivaju i razloge zbog kojih se ženidbe Izraelaca s poganima zabranjuju, a to je pogibelj da će se oni iznevjeriti pravom Bogu i prikloniti se kultu poganskih bogova. Izvještaji Starog zavjeta nam također kazuju da su Izraelci kršili božanske odredbe⁶, a posljedica ženidbi i poganima bila je da su se mnogi okrenuli krivim bogovima. To dovoljno jasno potvrđuju ove riječi: »Izraelci su prebivali usred Kanaanaca, Hetita, Amorejaca, Perizana, Hivijaca i Jebusejaca; ženili se njihovim kćerima i davali svoje kćeri njihovim sinovima i služili njihovim bogovima. I činili su Izraelci ono što Jahvi nije bilo po volji. »Zaboravili su Jahvu svoga boga, da bi služili baalima i aštartama.« (*Suci 3, 5—7*). Takve ženidbe su osobito učestale nakon progonstva, i na tu pojavu strogo reagiraju svećenici Ezdra i Nehemija. Ponavljajući i upozoravajući na odredbe Petoknjižja, Ezra prekora svoja sunarodnjake: »Vi ste se iznevjerili kada ste se oženili tuđinkama. Tako ste povećali grijeh Izraelov! Ali podajte sada hvalu Jahvi, Bogu otaca svojih, i izvršite volju njegovu te se rastavite od naroda zemlje i od žene tuđinki.« (*Erz 10, 10—11*). Nehemija zaklinje Izraelce: »Ne dajte svojih kćeri njihovim sinovima, i ne uzimajte žena od njihovih kćeri za svoje sinove, a ni za sebe! Nije li u tome sagriješio Salomon, kralj Izraelov? ... Treba li slušati kako i vi činite veliko zlo i postajete nevjerni Bogu

našemu ženeći se tuđinkama?» (*Neh 13, 25—27*). Na ženidbe s poganima i nevjernost Jahvi tuži se i prorok Malahija vidi: *Mal 2, 10—11*), kod kojega se susrećemo s poimanjem da u braku nastaje jedno jedino biće, i da to biće treba težiti za rađanjem djece Božje, i to ne samo u sociološkom, nego i u religioznom smislu. Htio je reći da mješovite ženidbe treba odbaciti, jer se u njima ne ostvaruje ono potpuno ujedinjenje bračnih drugova i jer se iz njih ne rađaju djeca Božja u punom smislu, tj. takva koja će prihvatiti i slijediti vjeru u Jahvu, pravog Boga. Evo tog značajnog teksta: »Nije li On načinio jedno jedino biće duhom životnim obdareno? A što to jedino biće traži? Božanski naraštaj!« (*Mal 2, 15*).

Novi zavjet je znatno siromašniji tekstovima koji bi se odnosili na mješovite ženidbe. K tome se većina njih samo indirektno tiče mješovitih ženidbi.

Sveti Pavao piše Korinćanima: »Ne budite s nevjernicima pod jednim te istim jarmom! Što ima pravednik s bezakonjem? Što li je zajedničko svjetlu i tmini? Kako je moguć sporazum između Krista i Belijara? Kakva postoji zajednica između vjernika i nevjernika? Kakav li sklad između hrama Božjega i idola? A mi smo hram Boga živoga, kao što reče Bog: 'Stanovat ću među njima i među njima hodati. Ja ću biti njihov Bog, a oni će biti moj narod'.« (*2 Kor 6, 14—16*). »Jaram« o kojem Apostol govori sigurno ne označava ženidbu, nego je više slika zakona i zakonskih odredbi. Upozorenje se odnosi na opasnost od infiltracije poganstva koje kida vezu vjernika, članova Crkve, s Kristom, njezinim utemeljiteljem. Vjernost Kristu i njegovoj nauci obvezuje svakog kršćanina na budnost i izbjegavanje svega što bi ga moglo udaljiti od Krista i Crkve, a to uključuje i izbjegavanje mješovitih ženidbi. U istom smislu treba shvatiti i ove riječi sv. Ivana: »Tko god ide dalje i ne ostaje u Kristovoj nauci, nema Boga. Onaj koji ostaje u toj nauci, ima i Oca i Sina. Ako tko dođe k vama, a ne donosi ove nauke, nemojte ga primati u kuću i nemojte ga pozdravljati!« (*2. Iv, 9—10*). Ovakvih tekstova koji potiču na budnost u čuvanju prave vjere mogli bismo navesti još,⁷ ali ne smatramo to potrebnim.

Dva su mjesta kod sv. Pavla koja se na mješovite ženidbe odnose direktno. Prvo glasi: »A ostalima velim ja, a ne Gospodin: ako koji brat ima ženu nevjernicu koja pristaje da živi s njim, neka je ne otpušta! A žena koja ima muža nevjernika koji pristaje da živi s njom, neka ne otpušta muža, jer muža nevjernika posvećuje žena, a ženu nevjernicu posvećuje brat kršćanin. Inače bi vaša djeca bila nečista, a sad su sveta. Ali ako nevjernička stranka traži rastavu, neka se rastavi! U takvim prilikama nije ropski vezan brat ili sestra. Štoviše, Bog nas je pozvao da živimo u miru. A što znaš ti, ženo, da li ćeš spasiti muža? Što li znaš ti, mužu, da li ćeš spasiti ženu?« (*1 Kor 7, 12—16*). Ove riječi služe kao podloga za razrješavanje nekih ženidbi primjenom tzv. Pavlove povlastice, ali imaju i drugo značenje važno za pitanje mješovitih ženidbi. Već na prvi pogled uočljiva je velika razlika između citiranog Pavlovog teksta i naprijed navedenih tekstova Starog zavjeta. Tu razliku treba tumačiti i sociološkim promjenama do kojih je došlo tijekom vremena i u počecima kršćanstva, ali je to sasvim sigurno i odraz

6 Vidi npr.: *Post 41, 45*; *Br 12, 1*; *Suci 3, 5—6*.

7 *Isp. 1. Kor 5, 11*; *Tit 3, 10*.

Pavlovog realizma s kojim on gleda na mješovite ženidbe. Pavao govori o ženidbi koja već postoji, a sklopljena je između dvoje pogana, i u kojoj se kasnije događa da jedan bračni drug primi kršćanstvo a drugi ostaje u poganstvu. Nema, međutim, razloga ili smetnje da se njegovo mišljenje primijeni i na ženidbe koje krštena osoba istom sklapa s drugom nevjerničkom osobom. A mišljenje sv. Pavla nije da svaku mješovitu ženidbu, bez razlike, treba osuditi. Njega ne zadovoljava obrambeno držanje Staroga zavjeta, kada su mješovite ženidbe zabranjivane zbog opasnosti otpada od prve vjere, nego ističe dinamički karakter vjernosti Kristu, pa u mješovitoj ženidbi također vidi priliku da se pravoj vjeri i na put spasenja privede nevjernički ili nekršten bračni drug.

Pavlov drugi tekst, za koji se smatra da zadire u pitanje mješovitih ženidbi, jest ovaj: »Žena je vezana za svoga muža sve vrijeme dok on živi. Ako joj muž umre, slobodna je da se uda za koga hoće — samo neka to bude u Gospodinu!« (1. Kor 7, 39). Ove riječi su manje jasne, ali općenito se tumači da ono »samo u Gospodinu« znači da se može udati samo za kršćanina.⁸ Makar Pavao daje takvu uputu udovici koja bi se htjela ponovno udati, ovo bi se moralo odnositi na svaku ženidbu i udaju, jer nema nikakvog razloga da se pravi razlika između prve i drugih, susljednih ženidbi i udaja.

Sada, nakon što su iznesena glavna mjesta iz Svetog pisma koja se odnose na mješovite ženidbe između Izraelaca i pripadnika poganskih naroda, odnosno između pravovjernih kršćana i nevjernika ili krivo-vjernika, može se kao osnovni zaključak izvesti slijedeće: Mješovite ženidbe su zabranjene božanskim pravom uvijek kada i ako postoji pogibelj za vjeru i vječno spasenje pravovjernog bračnog druga.

Prihvaćajući kao objavljene gornje tekstove Svetog pisma, i obvezana na vjernost božanskim odredbama, a imajući stalno pred očima realne pogibelji za vjeru i skladan i miran bračni život, Crkva nije mogla zauzeti drugačije stajalište nego mješovite ženidbe, koliko je moguće i nužno, sprečavati i od njih svoje vjernike odvraćati. Ona je tijekom povijesti, s većom ili manjom strogošću i s promjenljivim uspjehom to i činila. U svojim odlukama isticala je kako se mora poštivati božansko pravo i upozoravala je na pogibelji koje proizlaze iz mješovitih ženidbi, a te su: otpad ili gubitak prave vjere, vjerski indiferentizam, opasnost za vjerski odgoj djece, nedopuštena komunikacija u svetim činima, sablazan, itd.⁹ A kad nije bilo moguće nikako izbjeći sklapanje mješovitih ženidbi, tražila je i propisivala prikladna sredstva da se navedene pogibelji izbjegniju ili barem umanje.

Nećemo se sada upuštati u izlaganje nastanka i razvoja različitih normi crkvenog prava kojima je uređivana disciplina mješovitih ženidbi.¹⁰ Istaknut ćemo samo da se u početku nije pravila razlika između ženidbi kršćana s nekršćanima i onih s hereticima ili otpadnicima. Isto tako, treba naglasiti da, od početka pa kroz više stoljeća, zabrana skla-

⁸ Isp.: *La Bible de Jérusalem*, 1517; *La Sacra Bibbia*, izd. Papinski biblijski institut u Rmu, 2069; SCHILLEBECK E., *Il matrimonio, Realtà terrena e mistero di salvezza*, Roma, 1968, str. 186.

⁹ Vidi: BLAŽEVIĆ V., o. c., str. 21–22.

¹⁰ Vidi: TOMKO J., o. c., str. 39–56; BLAŽEVIĆ V., o. c., str. 9–44.

panja mješovitih ženidbi nije imala utjecaja na njihovu valjanost. Naime, ni po božanskom pravu takve ženidbe nisu označavane kao nevaljane, a nije ih nevaljanima proglašavala ni Crkva u svom pravu. U Crkvi na Istoku sve mješovite ženidbe se proglašavaju nevaljanima od sabora u Carigradu (Trulanskog) god. 692, dok se na Zapadu nevaljanima proglašavaju koncem 12. i u 13. st. samo ženidbe katolika s nekršćanima.

Pogledajmo kako se prema mješovitim ženidbama odnose odijeljene kršćanske Crkve.

I odijeljene Crkve, oslanjajući se na Sveto pismo i odredbe božanskog prava, prema mješovitim ženidbama zauzimaju negativno stajalište. Istočne Crkve su u svom pravu još strože nego katolička, jer neke od njih uopće ne predviđaju uklanjanje smetnje oprostom i mogućnost valjanog sklapanja ženidbe između pravoslavnih kršćana i nekrštenih ili nevaljano krštenih osoba, a smatraju također nevaljanima ženidbe između pravoslavnih kršćana i kršćana krivovjernika ili raskolnika, ukoliko smetnja nije uklonjena oprostom.¹¹

Za nas je sigurno zanimljivo što se o tome određuje u pravu Srpske pravoslavne Crkve, pa te odredbe ovdje prenosim. One glase: »Neuklonjive lične smetnje za sklapanje braka jesu: ...; 9 (razlika vere; ...« (*Bračna pravila*, § 12), i druga: »Uklonjive lične smetnje za sklapanje braka jesu: ... 8) razlika veroispovesti; ...« (*Bračna pravila*, § 13). Što se tiče valjanosti takvih ženidbi, određuje se: »Brak je ništavan: ... 2) ako postoje bračne smetnje iz §§ 12, 13 ...« (*Bračna pravila*, § 38).

Kod kršćanskih odijeljenih Crkava Zapada, istina, ne postoji juridička smetnja mješovite ženidbe, ali takve ženidbe ni u tim Crkvama nisu preporučljive. Za ilustraciju dovoljno je navesti stajalište Ujedinjene evangeličko-luteranske Crkve Njemačke. U pravnim odredbama *Ehe und Trauung*, čl. VII, 5, u vezi s mješovitim ženidbama kaže se: »Bračne drugove ne povezuje ništa tako čvrsto kao jedinstvo u vjeri. Pripadnost različitim konfesijama čini često teškim da se dođe do punog unutarnjeg zajedništva i da se ostane vjeran svojoj vjeroispovijesti. Zato Crkva odvraća svoje članove od stupanja u konfesionalno mješovite ženidbe ...«.¹² Ovo se odnosi prvenstveno na ženidbe protestanata s drugim kršćanima, ali je sigurno da još više treba izbjegavati ženidbe s nekršćanima.

Recimo još samo nešto o mješovitim ženidbama kod Židova i u Islamu.

Za Židove je odlučujuća objavljena riječ Božja, koja se nalazi u Bibliji. Na temelju toga u židovskom pravu se posve odbacuje i smatra nevaljanom ženidba sklopljena s nekim tko također nije Židov.¹³

Mješovitim ženidbama se suprotstavlja i islamska vjera. U m. Kuranu stoji zapisano: »Ne ženite se mnogoboškinjama dok ne postanu vjernice; uistinu je vjernica bolja od mnogoboškinje, makar vam se i svidala. Ne udavajte vjernice za mnogobošce dok ne postanu vjernici; uistinu je vjernik bolji od mnogobošca, makar vam se i dopadao. Oni zovu u džehen-

11 Vidi: COUSSA ACACIUS, *Epitome praelectionum de iure ecclesiastico orientali*, vol. III *De matrimonio*, Romae, 1950, br. 88, str. 77–78. i br. 102, str. 96–97.

12 Uzeto iz: GERHARTZ G. J., o. c., str. 40.

13 Vidi: PRADER JOSEE, *Das religiöse Eherecht des christlichen Kirchen, der Muhammedaner und der Juden*, Frankfurt am M., Alfred Metzner Verlag, 1973, str. 111.

nem, a Allah, podrškom svojom, nudi džennet i oprost, i objašnjava ljudima dokaze svoje, da bi razmislili» (II. sura, 221. ajet). Prema šerijskom pravu mješovita ženidba je moguća, ali samo između muslimana i nemuslimanke, a nikako između muslimanke i nemuslimana. Ali i muslimanu je dopušteno oženiti se nemuslimankom jedino ako ona pripada objavljenj religiji židovskoj ili kršćanskoj. Druge bi morale prije preći na islam.¹⁴

3. SADA VAŽEĆE NORME KATOLIČKE CRKVE O MJEŠOVITIM ŽENIDBAMA I ŠTO JE NOVO U ODNOSU NA ODREDBE KODEKSA KANONSKOG PRAVA

Zadaća je Crkve otkrivati i vjernicima izlagati božansku nauku i odredbe prema kojima se imaju ravnati ljudski čini i uređivati međusobni odnosi. Crkva također iznalazi i nalaže prikladna sredstva i najsigurnije puteve kako da vjernici što bolje i potpunije ispune božansku volju, kako da najlakše i najsigurnije postignu vlastito spasenje. Tako dolazi do stvaranja odredbi crkvenog prava, a te odredbe moraju biti podređene doktrinarnom učenju Crkve i moraju služiti ostvarenju duhovnog cilja ili duhovnih dobara vjernika. Zato je Crkva donosila i svoje odredbe o mješovitim ženidbama. Te odredbe su se kroz povijest prilagođavale različitim okolnostima vremena, mjesta i osoba, pa je tako i u novije doba došlo do preuređivanja crkvenih normi i discipline na tom području.

Sada se mješovite ženidbe u katoličkoj Crkvi ravnaju prema odredbama sadržanim u apostolskom pismu motu proprio pape Pavla VI. *Matrimonia mixta*, od 31 ožujka 1970. stupili su na snagu i počeli obvezivati od 1. listopada 1970. Reforma prava o mješovitim ženidbama izvršena je na temelju diskusija vođenih na Drugom vatikanskom saboru i prijedloga koji je Sabor u vidu jednog votum-a uputio papi, te osobito na temelju ozbiljne analize cjelokupne problematike i nakon izjašnjenja članova Biskupske sinode koja je održana god. 1967.¹⁵

Motu proprio *Matrimonia mixta* ima dva dijela: prvi je doktrinarne, a drugi normativne naravi.

U prvom dijelu, za koji se s punim pravom može reći da je najpotpunije službeno doktrinarno izlaganje koje se dosad pojavilo o mješovitim ženidbama, snažno se ističe naravno pravo svakog čovjeka na ženidbu i na rađanje djece, ali u poštivanju zapovijedi pozitivnog božanskog prava. S tim u vezi naznačene su također obveze koje vjera postavlja pred katoličkog bračnog druga u mješovitim ženidbama, pa se naglašava da sve ne može biti predmet dispenzi ili oprosta sa strane Crkve, jer ona »ne može nikada za katoličku stranku ukinuti obaveze koje, prema raznim prilikama, nalaže božanski zakon, to jest sam red spasenja koji je Krist uspostavio.«¹⁶ Te obaveze katoličkog bračnog

14 Isp.: PRADER J., o. c., str. 90; BUŠATLIĆ ABDULAH, *Porodično i nasljedno pravo Muslimana*, Sarajevo, Islamska dionička štamparija, 1926, str. 35; DŽANANOVIĆ IBRAHIM, *Islamski propisi o braku*, (ciklost.), Sarajevo, 1976, str. 29—30.

15 Vidi: BLAZEVIĆ V., o. c., str. 50—78; TOMKO J., o. c., str. 57—90.

16 PAVAO VI, ap. p. mtrp. *Matrimonia mixta*, Uvodni dio.

druga zatim se i preciznije određuju, pa se kaže: »Dužnost je katoličkog bračnog druga da sačuva svoju vjeru, te mu stoga nije nikad dopušteno izložiti se bližoj opasnosti da je izgubi. U mješovitim ženidbama katolička stranka je nadalje dužna ne samo ustrajati u vjeri, nego pobri- nuti se da, ukoliko je moguće, djeca budu krštena i da se u toj istoj vjeri odgajaju, kako bi mogla primiti sve pomoći za vječno spasenje koje katolička Crkva pruža svojoj djeci.«¹⁷. Među spomenutim obvezama ipak se pravi razlika. Prva, jer ovisi samo o katoličkom bračnom drugu, jest kategorična i bezuvjetna. Druga je također teška, ali je uvjetna, jer ne ovisi uvijek samo o volji katoličke stranke, nego je podložna utjecaju i drugih faktora. Mora se priznati da je drugi roditelj jedan od tih faktora koji utječe na ispunjenje obveze katoličke stranke, jer se i tom roditelju mora priznati naravno pravo na vlastiti odgoj djece, što ranije nikad nije tako ozbiljno uzimano u obzir.

Druga, veoma značajna novost jest i to što se na doktrinarnom planu — a to je imalo odraza i na pravnom i praktičnom planu — pravi razlika između 3 tipa mješovitih ženidbi, a to su: mješovite ženidbe katolika s pravoslavnim ili odijeljenim istočnim kršćanima, ženidbe s drugim odijeljenim (zapadnim) kršćanima, i ženidbe s nekršćanima. Razlika među tim ženidbama temelji se na većem ili manjem stupnju duhovnog zajedništva između katoličke Crkve i drugih kršćanskih Crkava, kao i katoličke Crkve i nekršćanskih religija.

Prelazimo na prikaz normativnog dijela dokumenta *Matrimonia mixta*, uz značajnu napomenu da je to opći zakon (»legge-quadro«, Rahmen-gesetz« ili »okvirni zakon«, što bi rekli civilisti), koji ide za tim da zadrži temeljno jedinstvo discipline u Crkvi, a ostavlja mjesnim ordinarijima i biskupskim konferencijama široke mogućnosti i prostor prilagođavanja različitim okolnostima i sredinama.

Katolička Crkva je zadržala, makar je bilo i suprotnih prijedloga,¹⁸ smetnje mješovitih ženidbi u istom obliku u kojem su postojale i prije; dakle, *zabranu* ženidbi katolika s drugim kršćanima nekatolicima (impedimentum impediens mixtae religionis), koja te ženidbe čini nedopuštenim ali ne i nevaljanim, i *zapreku* za ženidbe katolika s nekršćanima (impedimentum dirimens disparitatis cultus), koja takvu ženidbu čini, ako se bez dispenze, ne samo nedopuštenom nego i nevaljanom. Sadašnje odredbe, u usporedbi s onima iz *Kodeksa*, razlikuju se u tome što su ublaženi neki izrazi, koji su dosad mogli izgledati uvredljivi za odijeljenu braću. Tako se više ne upotrebljavaju riječi: heretik i shizmatik, nego se oni označavaju kao kršćani nekatolici. Od smetnji mješovite ženidbe, ukoliko su one crkvenog prava, Crkva je i ranije iz opravdanog razloga običavala podjeljivati oprost. Dok je to prije bilo u nadležnosti Svete Stolice, odnosno Kongregacije svetog Oficija (isp. kan. 247, § 3), a mjesnim ordinarijima i onima koji se u pravu s njima izjednačavaju podjeljivana su posebna ovlaštenja za dispenziranje, prema novom pravu mjesni ordinariji imaju redovitu vlast da dispenziraju od navedenih smetnji (vidi *Matrimonia mixta*, N. 1 i 2).

¹⁷ Isto.

¹⁸ Vidi: BLAŽEVIĆ V., o. c., str. 51.

Za podjeljivanje oprosta od smetnji mješovite ženidbe traže se opravdani razlozi, koji idu u prilog sklapanja jedne određene ženidbe, s tim da svaki slučaj treba procjenjivati zasebno i ovisno o specifičnim okolnostima vremena, mjesta i osoba (*Mm*, N. 3). Opravdan bi razlog bio, na primjer, kada su katolici u manjini među nekatolicima i nema mogućnosti da se za ženidbu nađe prikladna osoba katoličke vjere; ili, kad je katolička strana u podmakloj dobi pa nema drugog izgleda za ženidbu osim mješovitu; žena katolikinja je ostala u drugom stanju ili je već rodila dijete i neće se moći udati nego za nekatolika; ili, kad postoji čvrsta odluka katoličke stranke da stupi u mješoviti brak s određenom osobom i pogibelj je da će se zaručnici vjenčati samo civilno ili pred nekatoličkim vjerskim službenikom, pogotovo kad uz to postoji i pogibelj da će katolička stranka napustiti svoju vjeru.

Pored opravdanog razloga za sklapanje mješovite ženidbe, potrebno je sačuvati nepovrijeđenim božansko pravo koje katolicima nameće dužnost da svoju vjeru čuvaju, ispovijedaju, brane i šire. Od ove obveze nikakva ljudska vlast, pa ni crkvena, ne može osloboditi nijednog katolika. Osim za vlastitu, katolički roditelj je odgovoran i za vjeru svoje djece, i dužan je brinuti se da ona budu krštena i odgojena u katoličkoj Crkvi. Da bi se osigurala vjera katoličkog bračnog druga i krštenje i katolički odgoj djece, Crkva je ranije tražila sigurne garancije i propisivala tzv. kaucije. Prema tim odredbama nekatolička stranka je morala obvezati se da će od katoličkog bračnog druga ukloniti pogibelj otpada od vjere, a zajedno s katoličkom strankom je morala preuzeti obvezu da će sva djeca biti krštena i odgajana katolički (isp. kan. 1061, § 1, 2).

Prije se polazilo od pretpostavke da je jedino katolička vjera prava i da nju treba čuvati i širiti, i crkveno zakonodavstvo se temeljilo na »pravima objektivne istine«, dok se o slobodi savjesti nekatoličke stranke i o »subjektivnoj istini« nije uopće vodilo računa. Drugi vatikanski sabor, osobito s deklaracijom *Dignitatis humanae* o ljudskom dostojanstvu i vjerskoj slobodi, izvršio je temeljit zaokret u takvom shvaćanju Crkve. Našlo je to odraza i u reguliranju problema mješovitih ženidbi, o kojem govorimo.

Umjesto nekadašnjih kaucija sada se traži da katolička stranka dadne izjavu da je spremna udaljiti od sebe svaku opasnost da izgubi vjeru, te da iskreno obeća da će učiniti sve što bude u njezinoj moći kako bi i sva djeca bila krštena i odgajana u katoličkoj Crkvi (*Mm*, N. 4). Od nekatoličke stranke se više ne traži da daje bilo kakva jamstva i da preuzima obveze. Jedino potrebno jest da se nju na vrijeme obavijesti i da ona bude svjesna datih obećanja i obveza katoličke stranke (*Mm*, N. 5).

Dok je prije bilo propisano i u kakvom obliku treba dati kaucije (isp. kan. 1061, § 2), sada je prepušteno biskupskim konferencijama da za svoje područje odrede način na koji će se propisana izjava i obećanje davati: usmeno, pismeno, pred svjedocima, kao i kako će se o tome obavještavati nekatolička stranka (*Mm*, N. 7). Biskupska konferencija Jugoslavije, razmatrajući dokument *Matrimonia mixta* na zasjedanju održanom na Visovcu 24. rujna 1970, odredila je da katolička stranka navedenu izjavu i obećanje treba dati pismeno, a isto tako i da nekatolič-

ka stranka treba pismeno potvrditi da je obaviještena o obećanju katoličke stranke i da je svjesna obveze koja za katoličku stranku odatle proizlazi. Sama Biskupska konferencija je izradila i obrasce tih obećanja i izjava.

Odredba Crkve da mješovite ženidbe uvijek treba sklapati samo u kanonskom obliku (isp. kan. 1099, § 1, 1 i 2) također je bila izložena oštrim kritikama i protiv nje su iznošeni različiti prigovori, kao npr. da Crkva nema moć nametnuti takav zakon, da je taj zakon netolerantan i antiekumenski, da nije pravedan i dosljedan, da uzrokuje nevaljane ženidbe, da je u suprotnosti sa starom tradicijom.¹⁹ O svemu ovom dosta se raspravljalo na Saboru²⁰ i osobito na Sinodi biskupa god. 1967.²¹

Iz više razloga, kao što su: veća zaštita svetog i sakramentalnog karaktera ženidbe, snažnije jamstvo nerazrešivosti ženidbe, veća sigurnost u valjanosti ženidbe i poštivanju njezinih bitnih svojstava, veće i bolje mogućnosti za budnu pastoralnu brigu o tim ženidbama²²; i u reformiranom pravu zadržava se odredba da mješovite ženidbe i ubuduće treba sklapati u kanonskom obliku (*Mm*, N. 8). Ali, i pored inzistiranja na kanonskom obliku, novo pravo ipak donosi jednu veliku promjenu, a ona se sastoji u tome da se mjesnim ordinarijima daje vlast da, iz opravdanih razloga, mogu dispenzirati od obveze kanonskog oblika, ali tako da umjesto njega odrede neki drugi javni oblik (*Mm*, N. 9). To konkretno znači da mjesni ordinarij može za valjano sklapanje mješovite ženidbe odrediti i onaj oblik koji inače propisuje civilno pravo ili građanska vlast, ili koji se upotrebljava kod odijeljenih kršćanskih Crkava, ili u nekršćanskoj religiji kojoj pripada druga stranka.

U vezi s podjeljivanjem dispense od kanonskog oblika gornjom odredbom je također stavljeno u zadatak biskupskim konferencijama da donesu norme po kojima bi se takva dispensa na njihovom području podjeljivala ujednačeno i dopušteno. Naša Biskupska konferencija je odredila da mjesni ordinariji mogu, zbog teškog razloga, dispenzirati od kanonskog oblika kada se radi o ženidbi katolika s odijeljenim kršćanima, te dozvoliti vjenčanje u nekatoličkoj Crkvi i pred ovlaštenim kršćanskim nekatoličkim službenikom. Zasad nije predviđeno da bi se kao javni oblik dopuštala građanska ženidba. Isto tako, ništa posebno nije odlučeno s obzirom na mogućnost dispenziranja od kanonskog oblika kada se radi o ženidbama katolika s nekršćanima (npr. muslimanima). Time vlast pojedinih mjesnih ordinarija ipak nije dovedena u pitanje, i oni bi mogli valjano dispenzirati od kanonskog oblika također ako se radi o ženidbi katolika s nekrštenom osobom, a kao valjan javni oblik mogli bi odobriti i građansku ženidbu.

Novost sadašnjeg prava o mješovitim ženidbama, ili određenije o obliku sklapanja takvih ženidbi, ne sastoji se samo u mogućnosti podjeljivanja dispense od kanonskog oblika. Dok se u *Matrimonia mixta* s jedne strane određuje da mješovite ženidbe treba (radi valjanosti)

19 Vidi: TOMKO J., o. c., str. 135—140.

20 ISTI, o. c., str. 158—163.

21 ISTI, o. c., str. 164—180.

22 ISTI, o. c., str. 200—206.

sklapati prema kanonskom obliku, s druge se strane kaže da se u toj stvari ne dokida propis dekreta *Crescens matrimoniorum* koji je objavila Kongregacija za istočne Crkve 22. veljače 1967. (MM, N. 8).

Da bi stvar bila jasnija, moramo se posebno osvrnuti na spomenuti dekret. Još je Sabor, u dekretu *Orientalium Ecclesiarum* o istočnim katoličkim Crkvama, donio za te Crkve veliku novinu. Odredio je, naime, da kanonski oblik, kada se radi o ženidbama katolika istočnog obreda s krštenim nekatolicima istočnog obreda, obvezuje samo s obzirom na dopuštenost, a da su te ženidbe valjane ako su sklopljene i u nazočnosti posvećenog službenika nekatoličke stranke, ukoliko je ispunjeno ostalo što propisuje pravo (isp. OE, 18). Kako je s mnogih strana upućivan zahtjev da se ta odredba protegne i na katolike zapadnog obreda (kada sklapaju ženidbu s odijeljenim istočnim kršćanima), toj želji je udovoljeno donošenjem već navedenog dekreta *Crescans matrimoniorum*. Najvažnije što se u njemu, po odluci pape Pavla VI, određuje jest da uvijek kad ženidbu sklapaju katolici, bilo istočnog bilo zapadnog obreda, s istočnim kršćanima nekatolicima, kanonski oblik obvezuje samo za dopuštenost, a za valjanost takve ženidbe dovoljna je nazočnost ovlaštenog posvećenog službenika odijeljene istočne Crkve, uz uvjet da se opslužuje drugo što po pravu treba opsluživati.²³ Prema tome, na temelju dekreta *Crescens matrimoniorum* ženidbe između katolika i odijeljenih istočnih kršćana, sklopljene pred vjerskim službenikom dotične istočne odijeljene Crkve, uvijek su valjane, makar da nije tražena i dobivena dispensa od kanonskog oblika. Dispensa je potrebna samo za dopuštenost takvog vjenčanja. Razlikovanje između ženidbi katolika s odijeljenim istočnim i zapadnim kršćanima (o kojim smo ranije govorili) ovdje se i praktično pokazuje, jer se ne priznaju valjanima mješovite ženidbe sklopljene pred vjerskim službenikom odijeljene zapadne Crkve.

S obzirom na liturgijske oblike, za razliku od prijašnjih propisa koji su zabranjivali upotrebu svetih obreda i vjenčanje u crkvi, izuzev kada mjesni ordinarij za to dadne dopuštenje kako bi se spriječilo veće zlo (isp. kan. 1102, § 2 i 1109, § 3), novim odredbama se i za mješovite ženidbe predviđa vjenčanje u crkvi i prema liturgijskim odredbama koji se nalaze u *Rimskom pontifikalu*. Zapravo, za sklapanje mješovitih ženidbi postoje tri različita liturgijska oblika. U koliko se radi o vjenčanju katolika s odijeljenim kršćanima, obredi su isti kao i kod čisto katoličkih brakova; dakle, jedan za vjenčanje izvan mise, a drugi pod misom. Ipak, u redovitim prilikama treba uzeti obred vjenčanja izvan mise. Vjenčanje pod misom se može obaviti samo uz prethodno dopuštenje ordinarija. Za ženidbe između katolika i nekršćana predviđen je posebni oblik i taj se upotrebljava uvijek u takvim slučajevima (Mm, N. 11).

Čini se da nema nikakve smetnje da obredu vjenčanja prisustvuju vjerski službenici i jednog i drugog zaručnika,²⁴ ali se zabranjuje slavljenje vjenčanja pred katoličkim svećenikom ili đakonom²⁵ i nekato-

²³ Vidi: AAS, 59 (1967), str. 165—166.

²⁴ Vidi: BLAZEVIĆ V., o. c., str. 105—106.

²⁵ Prema Zakoniku kanonskog prava, kan. 1094, valjane su samo one ženidbe koje se sklope pred župnikom, ili mjesnim ordinarijem, ili pred svećenikom kojega oni delegiraju, i barem pred dvojicom svjedoka. Drugi vatikanski sabor, međutim,

ličkim službenikom na taj način da svaki od njih u isto vrijeme obavlja odgovarajući vlastiti obred. Ne dopušta se ni drugo, zasebno slavljenje vjenčanja, bilo prije bilo poslije katoličkog obreda, ako bi se kod toga izražavao ili obnavljao ženidbeni pristanak (*Mm, N. 13*).

Sadašnje nove odredbe daju mjesnim ordinarijima vlast da mogu mješovite ženidbe osnaživati (ukrepljivati) u korijenu, dok je po *Kodeksu* osnaživanje ženidbi u korijenu pridržano samo Svetoj Stolici (isp. kan. 1141) i onima kojima ona dadne za to posebno ovlaštenje. Za saniranje mješovitih ženidbi potrebno je da budu ispunjeni uvjeti koji se inače traže, te da se poštuje odredba o obećanju katoličke stranke da će otkloniti pogibelj za vlastitu vjeru, kao i o izjavi da će učiniti sve što bude u njezinoj mogućnosti da i djeca budu krštena i odgajana u katoličkoj vjeri, kao i to da nekatolička stranka o svemu tome bude obaviještena (*Mm, N. 16*).

Mješovite ženidbe valjano sklopljene bilo po kanonskom obliku ili na neki drugi javni način, zakonito odobren od mjesnog ordinarija, kao i one sanirane, treba upisati u odgovarajuće župske knjige. Kod toga je potrebno i preporučljivo da dušobrižnici osiguraju suradnju i s vjerskim službenicima nekatoličkih bračnih drugova, kako bi jedni druge obavještavali o mješovitim ženidbama koje su pred njima sklopljene i ubilježavali ih u svoje knjige. Biskupskim konferencijama je i u ovom naloženo da donesu norme po kojima će se, na njihovom teritoriju, na jednak način vršiti ubilježavanje tih ženidbi, tako da se vidi u kojem je javnom obliku ženidba sklopljena, ako je slučajno podijeljena dispensa od kanonskog oblika (*Mm, N. 10*). Nije poznato da je naša Biskupska konferencija išta o tome odlučila.

S novim zakonodavstvom o mješovitim ženidbama potpuno su dokinute i kazne (ekskomunikacija 1. s. pridržana ordinariju) u koje su, prema *Kodeksu*, upadali svi koji bi mješovitu ženidbu sklopili pred nekatoličkim službenikom, koji bi u brak stupili uz sporazum da sva ili neka djeca budu odgajana izvan katoličke Crkve, koji bi se svjesno usudili dati da djecu krsti nekatolički službenik, roditelji ili njihovi zamjenici koji bi svjesno dali da im se djeca odgajaju u nekatoličkoj vjeri (isp. kan. 2319). Odredba o dokidanju kazna ima povratnu snagu, tako da su ukinute i kazne u koje je netko možda bio upao prije donošenja ovih novih propisa (*Mm, N. 15*).

Mješovite ženidbe moraju biti predmet naročite pastoralne brige, što je u odredbama dokumenata *Matrimonia mixta* također izričito naglašeno, ali na to ćemo se osvrnuti malo kasnije.

Kako je već napomenuto, a na više primjera smo to dosad mogli i vidjeti, biskupskim je konferencijama ostavljeno da same odlučuju, prema zahtjevima i posebnim prilikama svog teritorija, o konkretnim načinima primjenjivanja općih odredaba. Da bi ipak bilo poznato i

određuje da je služba đakona, kako mu odredi kompetentna vlast, svečano dijeliti krštenje, čuvati i dijeliti Euharistiju, . . . , u ime Crkve prisustvovati ženidbi i blagoslivljati je. (isp. Dogm. hris. *Lumen gentium*, 29). Na osnovu toga i Pavao VI u ap. p. mt. pr. *Sacrum Diaconatus Ordinem* od 18. lipnja 1967. određuje: »Gdje nema svećenika, đakon može u ime Crkve, a po delegiranoj vlasti biskupa ili župnika, i opslužujući što Zakonik kanonskog prava nalaže, prisustvovati sklapanju ženidbe i blagosloviti je« (V, 22, 4.). Odatle mogućnost da đakon prisustvuje i sklapanju mješovite ženidbe.

moglo imati potrebnu evidenciju o donesenim partikularnim normama, određeno je da biskupske konferencije o svojim odlukama izvijeste Apostolsku Stolicu (*Mm*, N. 12). A u slučaju neke poteškoće ili sumnje s obzirom na primjenu općih normi, za tumačenje se treba obratiti Svetoj Stolici (*Mm*, N. 17).

4. NEKI PASTORALNI PROBLEMI I ODREDNICE U VEZI S MJEŠOVITIM ŽENIDBAMA

Brak je, kako ga definira Sabor, »intimna zajednica bračnog života i ljubavi« (GS, 48). Kako mješovite ženidbe po sebi uključuju među bračnim drugovima određenu razdvojenost, i to na najvažnijem području religioznog uvjerenja i u pitanju načina ostvarenja vječnog spašenja, pred katoličkim dušobrižnicima je zadatak da vjernike odvrćaju od mješovitih ženidbi, vodeći pri tom svakako računa i o različitosti koja postoji među vrstama mješovitih ženidbi. U vezi s tim oni trebaju vjernike ispravno i potpuno poučiti o stajalištu Crkve s obzirom na te ženidbe, o razlozima ili motivima zbog kojih se ona takvim ženidbama protivi, te o realnim poteškoćama i opasnostima koje iz njih proizlaze.

Sasvim je jasno da se mješovite ženidbe ne mogu posve izbjeći niti zabraniti, ali da bi se izbjegle ili umanjile pogibelji i različite poteškoće, Crkva te ženidbe preporučuje posebnoj pastoralnoj brizi dušobrižnika. Ta briga se jednim dijelom odnosi na jačanje i produbljavanje vjere kod bračnih drugova i djece, a drugim na ostvarenje međusobnog skladnog bračnog života; zatim, ona se dijelom provodi prije nego što se ženidba sklopi, a trajnije nakon sklopljene ženidbe.

Što se tiče brige o vjeri ne treba ići za »preobraćanjem« druge stranke, nego više za tim da se bračne drugove učini svjesnim i odgovornim u njihovim vjerskim dužnostima, da ne bi upadali u vjerski indiferentizam ili u kompromise suprotne savjesti jednog ili drugog bračnog druga.

Prije stupanja u brak dušobrižnik je zaručnike dužan ozbiljno poučiti o naravi, svrhama i bitnim svojstvima ženidbe i paziti da ih nijedna stranka ne isključi (*Mm*, N. 6). Također će ih upozoriti na specifičnosti mješovitog braka.

Što se tiče samog čina sklapanja mješovitih ženidbi, dušobrižnici će nastojati da to bude po kanonskom obliku, ali pastoralna razboritost će ih upućivati da na tome ne inzistiraju pod svaku cijenu. Ukoliko će se ženidba sklopiti u nekom drugom obliku koji crkvena vlast odobri, katoličku stranku treba poučiti o valjanosti takve ženidbe.

S obavljenim vjenčanjem ne prestaje pastoralna briga za mješoviti bračni par i za djecu. Naprotiv, ona se kontinuirano nastavlja, i to kako za ženidbe sklopljene po kanonskom obliku tako i za one sklopljene uz oprost od tog oblika, a ne treba zapustiti ni mješovite brakove koji su nastali mimo svih postojećih crkvenih propisa i dopuštenja.

U čemu se ta pastoralna briga ima očitovati? *Kodeks kanonskog prava* nalagao je mjesnim ordinarijima i drugim dušobrižnicima da nadziru ispunjavaju li bračni drugovi data jamstva ili kaucije (isp. kan. 1064, 3). Sada se, međutim, naglasak stavlja na ono što bi trebalo da čine

mjesni ordinariji i dušobrižnici kako bi pomogli bračnim drugovima. U tom smislu pred njih se stavlja zadatak da se pobrinu da katolički bračni drug i djeca rođena iz mješovitog braka ne ostanu lišeni pune duhovne pomoći koja im je potrebna za ispunjenje njihovih dužnosti i obveza njihove savjesti. Isto tako, oni trebaju poticati katoličkog bračnog druga da uvijek bude svjestan božanskog dara katoličke vjere i da svoju vjeru posvjedočuje čestitim životom.

Pošto mješovite ženidbe već same po sebi znače, kako smo maloprije kazali, izvjesnu podijeljenost među bračnim drugovima, to pastoralna briga traži od dušobrižnika da prate život u mješovitim brakovima i da pomognu supruzima kako bi nadvladali određene razlike i postojeće poteškoće, te ostvarili što čvršće bračno jedinstvo i što potpunije obiteljsko zajedništvo. Njihova bi se pomoć ovdje možda odnosila prije svega na to da upute bračne drugove u to kako u tim obiteljima pojedinačno i zajednički moliti, kako sudjelovati u misi i drugim bogoštovnim činima, kako pristupiti svetim sakramentima, kako se aktivno uključiti u župsku zajednicu.²⁶

Željeno jedinstvo i zajedništvo bračnih drugova, posebno kada se radi o njihovoj pripadnosti različitim kršćanskim Crkvama, lakše će se ostvariti i očuvati ako i među vjerskim službenicima tih Crkava postoji neka povezanost i suradnja. Stoga se u opširnoj, ali veoma korisnoj i mudroj, odredbi o pastoralnoj brizi za mješovite brakove preporučuje uspostavljanje odnosa i ostvarivanje suradnje u iskrenom povjerenju sa službenicima drugih vjerskih zajednica (*Mm*, N. 14).

ZAKLJUČAK

Pokušao sam u ovom priopćenju prikazati koliko su mješovite ženidbe stvarno, s više aspekata, složen i poteškoćama bremenit problem, kako pravno-pastoralne tako i teološko-doktrinarne naravi. Opširnost teme nije mi dopustila da se kod pojedinih pitanja duže zadržim i da možda budem jasniji i određeniji. Iz svega se ipak, gledano u cjelini, moglo vidjeti koliko pristup ovom problemu nužno traži jasnoću ideja na teološko-doktrinarnom području, a pravne norme trebale bi biti uravnotežene, i s pastoralnom razboritošću i fleksibilnošću primjenjivane na konkretne slučajeve i u najrazličitijim situacijama.

Vjerujem da i danas, unutar katoličke Crkve, kao i izvan nje, ima dosta onih koji nisu zadovoljni ni sa najnovijim pravnim odredbama o mješovitim ženidbama, pa se postavlja pitanje koliko su realna očekivanja daljnjih promjena. Može se, s tim u vezi, reći da nije isključeno da i sadašnje norme, u bližoj ili daljoj budućnosti, dožive neke izmjene i dobiju nove oblike i sadržaje koji će bolje odgovarati prilikama nadolazećih vremena i savršeniije odražavati teološku misao katoličke Crkve.

²⁶ Vidi: TOMKO J., o. c., str. 16–21.